

6 Pratęskite sakinius.

Pirmosios lietuvių gramatikos ir žodynai atsirado tada, kai ...

Jie buvo leidžiami tam, kad ...

Pirmosios gramatikos ir žodynai reikšmingi todėl, kad ...

Lietuvių kalbą pradėjo moksliai tyrinėti užsienio mokslininkai, nes ...

Išimčiau tokius pagrindinius lietuvių kalbos tyrėjus: ...

6.1. Įsivertinkite atsakymus. Kriterijai: išsamus (tikslus, aiškus, konkretus) atsakymas, ne visai išsamus atsakymas, neatsakyta arba atsakyta neteisingai.

6.2. Diskutuodami su draugu pasakykite, ką jau labai gerai ar pakankamai gerai mokate. Kokios jūsų silpnosios vietos? Kur reiktų tobulėti?

5–9 klasės kurso kartojimas

2

Žodžių junginys ir sakiny

Vientisinis sakiny

Sudėtinis sakiny

Vientisinio ir sudėtinio sakinio skyryba

Kalbos dalių funkcijos sakinyje

Galūnių rašyba

Kalbos dalių darybos sintaksiniai aspektai

Žodžių daryba ir formų daryba

Žodžių kamieno rašyba

Skyriaus apibendrinimas

Žodžių junginys ir sakiny

— Mokymosi tikslai

Išsiaiškinsite, kuo skiriasi žodžių junginys nuo sakinio. Išmokssite apibūdinti žodžių junginį ir išvelgti gramatinius ryšius. Pakartosite, kaip žodžiai derinami, valdomi ir šliejami.

— Stebime

Perskaitykite šeimos finansų ekspertės Julitos Varanauskienės mintis apie finansinio raštingumo svarbą ir atsakykite į klausimus, atlikite užduotis.

Dažnai pinigų vertę mes suprantame tik užaugę ir pradėję savarankiškai gyventi. Tačiau tą pajusti derėtų gerokai anksčiau. Jau paauglystėje vaikai turi mokėti taupyti ir sumaniai tvarkyti savo išlaidas, kad pinigai lengvai nepabėgtų iš kišenės. Geriausia mokytis savo šeimoje.

1. Kurie sakinių žodžiai perteikia svarbiausią informaciją? Raskite sakinių gramatinius centrus.
2. Persirašykite pirmą sakinį. Iš paryškintų žodžių iškelkite klausimus kitiems sakinių žodžiams. Nubrėžkite rodykles ir virš jų užrašykite klausimus. Kurios žodžius galima sieti, bet negalima iškelti klausimų? Juos sujunkite lanku.
3. Visas rodyklėmis ir lanku susietas žodžių poras perrašykite stulpeliu. Kurios porų dėmenys yra sąlygiškai lygiaverčiai, o kurių – priklausomi vienas nuo kito?

— Aiškinamės

Žodžius sakinyje sieja prasmė ir intonacija. Tas pats žodis gali būti susijęs ir su kitais sakinio žodžiais. Nesunku glaudų prasminį ryšį pamatyti tada, kai vienas žodis su kitu susijęs gramatiniu ryšiu. Jį gali parodyti žodžio formos, pavyzdžiui, linksniai (*pinigus taupo kompiuteriui*). Veiksmažodžio *taupo* reikšmei atskleisti reikia ne tik kitų žodžių (*pinigai, kompiuteris*), bet ir jų linksnių (*pinigus, kompiuteriui*). Norint suprasti, kuo skiriasi žodžių junginys nuo sakinio, pirmiausia reikia prisiminti, kaip sakinyje siejami žodžiai.

Vieni žodžiai, jungdamiesi sakinyje, yra sąlygiškai lygiaverčiai, vienodai prasmingi, o kiti – priklausomi vienas nuo kito. **Tarpusavio sąsajos ryšiu** susieti žodžiai vienas nuo kito priklauso abipusiškai (veiksny ir tarinys: *vaikas taupo*). Jiems keliami klausimai iš vieno kitam: kas taupo?, taupo kas? **Sujungimo ryšiu** sujungiami vienodai svarbūs žodžiai, susiję su koku nors kitu sakinio dėmeniu. Tai vienodo sintaksinio vaidmens sakinio dalys (vienarūšiai veiksniai, tariniai, papildiniai, pažyminiai ir aplinkybės): *Vaikas taupo naujam dviračiui, kompiuteriui ir telefonui*. **Prijungimo ryšiu** susietas vienas žodis priklauso nuo kito. Priklausomasis dėmuo atsako į klausimą, keliamą iš pagrindinio dėmens (kam taupo? *taupo dviračiui*).

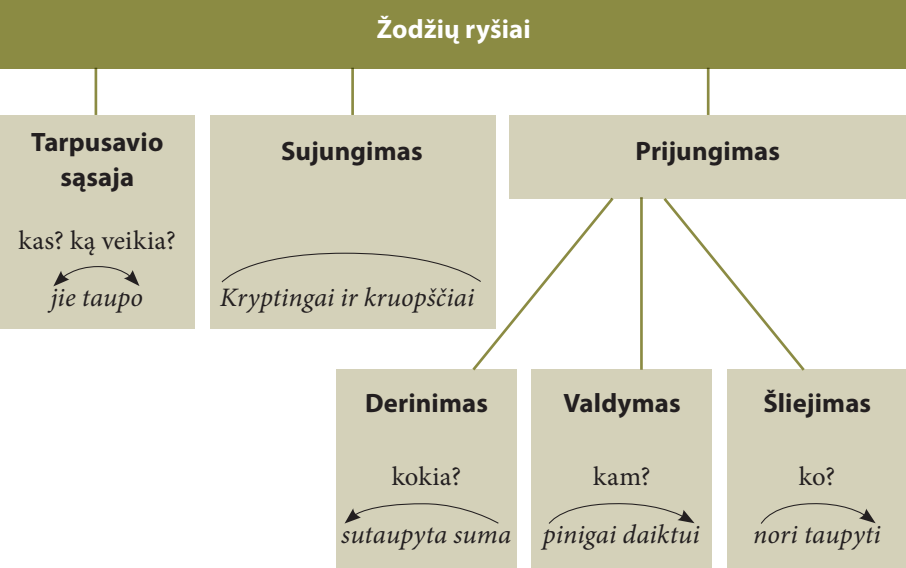
Prijungimo būdai yra trys. Pagal priklausomojo dėmens gramatinę pobūdį skiriami derinimo, valdymo ir šliejimo ryšiai.

Jei priklausomasis žodis įgyja tokią pačią giminės, skaičiaus ir linksnio formą kaip pagrindinis, toks žodžių ryšys vadinamas **dėrinimu**. Paprastai de-

rinami būdvardžiai arba būdvardiškieji žodžiai (dalyviai, kai kurie skaitvardžiai, įvardžiai): *šiam naujam dviračiui*.

Jei priklausomojo žodžio linksnis arba linksnis su prielinksniu yra pavaldus pagrindiniam žodžiui, toks žodžių ryšys vadinamas **valdymu**. Valdėti gali veiksmažodžiai (*taupo* ką?, kam?), daiktavardžiai (*būrys* ko?), kai kurie skaitvardžiai,rieveiskmiai (*dešimt* ko?, *daug* ko?).

Jei priklausomasis žodis su pagrindiniu susijęs tik pagal prasmę, toks žodžių ryšys vadinamas **šliejimu**. Šliejamirieveiskmiai, bendratis (*nori kryptingai taupyti*).

Jungdamiesi žodžiai gali sudaryti junginius arba sakinius. **Žodžių junginys** remiasi keliais savarankiškos reikšmės žodžiais, kurie susiję gramatiniais ryšiais. Pagal sandarą žodžių junginiai gali būti **vientisiniai**, sudaryti iš dviejų savarankiškų žodžių (*uždirbami pinigai, išleidžia santaupas*), ir **sudėtiniai**, kurių priklausomasis dėmuo turi dar ir nuo jo priklausomų savarankiškų žodžių formų (*gali tapti vertingas, indėlis formuojant vaiko požiūrį į pinigus*). **Sakinys** – tai žodžių grupė, kurioje žodžiai taip pat susiję gramatiniais ryšiais. Bet sakinyss turi gramatinį centrą. Jį sudaro veiksnys ir tarinys, susieti vadinamuoju predikatinio ryšiu. Apie šį **predikatinį centrą**, kartais nepilną, grupuojasi visos kitos sakinio dalys. Paprastai sakiniu pasakoma baigtinė mintis. Jam būdinga tam tikra intonacija.

— **Įtvirtiname**

1 Perskaitykite tekstą ir pasakykite, kurie vienos spalvos žodžiai yra sujungti sujungimo, o kurie prijungimo ryšiu. Nurodykite tarp prijungiamųjų dėmenų esantį derinimo, valdymo ir šliejimo ryšį.

Jums nuolat reikia pinigų pietums mokykloje, būreliams ir įvairioms pramogoms. Tėvai kasdienėms išlaidoms duoda kišenpinigių. Ar mokate įvertinti tai, ką gaunate? Ar pasitariate su tėvais, kaip geriau išleisti pinigus? Ar sugebate netenkinti visų savo norų?

2 Pavyzdžiuose nuspalvinti žodžiai sudaro junginį su pabraukta sakinio dalimi. Perrašykite sakinius ir junginio dėmenis sujunkite lanku. Nurodykite, kurie junginių žodžiai susieti tarpusavio sąsajos ryšiu, o kurie dėmenys prijungti derinimo, valdymo ir šliejimo būdu.

Veiksnyss – pagrindinė sakinio dalis, kuri žymi tariniu pasakomo požymio turėtoją ir atsako į klausimą kas?		
Veiksniio sandara	Žodžių ryšys	Pavyzdys
Vientisinis		<i>Ekspertė pataria dalį iš tėvų gaunamų pinigų taupyti.</i>
Sudėtinis		<i>Dauguma vaikų taupo dideliems pirkiniams, pavyzdžiui, telefonui, dviračiui arba kelionei su draugais.</i>

Tarinys – pagrindinė sakinio dalis, kuri žymi veiksnio pasakomo dalyko požymį, susijusį su kalbėjimu, ir atsako į klausimus ką veiksnys veikia, veikė, veikdavo, veiks? kas yra veiksnys? koks yra veiksnys?		
Tarinio sandara	Žodžių ryšys	Pavyzdys
Vientisinis		<i>Ekspertė pataria nuo kiekvieno reguliariai gaunamo euro atidėti nors 10 centų.</i>
Sudėtinis		<i>Nuo nereguliariai gaunamų lėšų, pavyzdžiui, piniginių dovanų, paaugliai gali atidėti 30–50 procentų.</i>

Papildinys – antrininkė sakinio dalis, kuri papildo tarinio požymį ir atsako į klausimus ko? kam? ką? kuo?		
Papildinio sandara	Žodžių ryšys	Pavyzdys
Vientisinis		<i>Kaip išleisti <u>santaupą</u> prasmingai? Metų pabaigoje <u>pakalbėkite su tėvais apie sukaupytą pinigų sumą</u>.</i>
Sudėtinis		<i>Dalį sutaupytų pinigų <u>skirkite</u> geram darbui atlikti – pavyzdžiui, <u>paaukokite labdaros projektui</u>.</i>

Pažyminis – antrininkė sakinio dalis, kuri žymi daikto požymį ir atsako į klausimus koks? kuris? kelintas? kieno?		
Pažyminio sandara	Žodžių ryšys	Pavyzdys
Vientisinis		<i>Kitą dalį santaupų galite skirti <u>dideliam šeimos pirkiniai</u>.</i>
Sudėtinis (išplėstinis)		<i>Gal jūs norėtumėte prisidėti prie <u>išlaidų, skirtų visų šeimos narių atostogoms užsienyje?</u></i>

Aplinkybė – antrininkė sakinio dalis, kuri žymi laiką, vietą, būdą, kiekį, tikslą, priežastį, sąlygą. Ji atsako į klausimus kada? kur? kaip? kiek? kokių tikslų? kam? kodėl? kokiai sąlygai esant?		
Aplinkybės sandara	Žodžių ryšys	Pavyzdys
Vientisinė		<i>Paaugliai <u>taupo įvairiai</u>.</i>
Sudėtinė (išplėstinė)		<i>Taupyti galite ne tik atidėdami dalį kišenpinigių, gautų piniginių dovanų, bet ir <u>išparduodami nebenaudojamus ir nereikalingus daiktus</u>.</i>

3 Perskaitykite teksto „Kiek kainuoja pasimatymai?“ ištrauką ir atlikite užduotis.

Pasmalsaukime, kiek gali kainuoti pasimatymai – sudėtinė ir svarbi bet kurios **draugystės** dalis. Norėdami apskaičiuoti, kiek kainuos

pasimatymas, visų pirma sugalvokite, ką susitikę veikssite. Taip galėsite kontroliuoti savo išlaidas. Jei neturite daug pinigų, pasimatymui nesirinkite **restorano**. Pakanka pabendrauti prie **arbatos** puodelio. Norite į kiną, teatrą, koncertą ar ledo areną? Pagalvokite, kaip pasidalyti išlaidas. Kažkada buvo įprasta, kad sąskaitą apmokėti yra tik vaikinų pareiga, tačiau dabar nieko nestebina, jei mergina pasiūlo apmokėti pusę ar net visą sąskaitą.

Apskaičiuodami, kiek kainuoja pasimatymas, turėtume įtraukti ir pasiruošimo išlaidas, kai kiekvieną kartą norisi atrodyti stulbinamai. **Kvietimo į pasimatymą** sulaukusios **merginos** skuba įsigyti **suknelę**, **batelius**. Jos užsirašo pas manikiūro specialistę. Vaikinai taip pat ieško madingų **marškinių** ir suskumba į kirpyklą. Taigi pasimatymas gali kainuoti ir pusšimtį eurų, net jei susitinkate tik išgerti arbatos.

Pasvarstykite, ar visada verta tiek skirti pinigų? Juk pasimatymo metu jaustis laisvai ir atsipalaiduoti yra svarbiau nei rūpintis **pinigais**.

- 3.1.** Prieš paryškintą pažymimąjį žodį įrašykite išplėstinį pažyminį. Jo pagrindą sudaro dalyvis. Pavyzdys tekste pažymėtas.
- 3.2.** Perrašykite sakinius, išplėstinius pažyminius nukelkite po pažymimojo žodžio. Pvz., *Merginos, sulaukusios kvietimo į pasimatymą, skuba įsigyti suknelę.*

3.3. Pakartokite, kaip skiriami derinamieji pažyminiai po pažymimojo žodžio (žr. skyrių *Vientisinio ir sudėtinio sakinio skyryba*). Aptarkite perrašytų sakinių skyrybą su mokytoju.

4 Pasiaiškinkite, ką reiškia sąvokos *santaupos, išlaidos, pajamos, biudžetas*. Padiskutuokite, kaip galite planuoti ir kontroliuoti savo gaunamus pinigus: sudaryti nors apytikslį išlaidų biudžetą, realiai įvertinti savo finansines galimybes, kontroliuoti kasdienes išlaidas.

— Apibendriname

5 Perskaitykite filosofo Eligijaus Džežulskio-Duonio mintis apie saiką ir atlikite užduotis.

Gyvename vartotojiškoje visuomenėje, kurioje norime tenkinti kone visas savo užgaidas. Žmogui juk amžiais ko nors trūksta: įsigijęs vieną trokštamą daiktą, žiūrėk, jis jau nori kito. Įsigijęs kitą, jis nori dar daugiau. Vartojimo siekis neturi pabaigos. Greitai kyla pavojus norėti ir turėti per daug. Tuoj pat paaiškėja, kad pinigais perkama gerovė nesuteikia tikros laimės. Į pagalbą ateina saikas. Jis yra visų dorybių motina, teikianti tinkamą matą trokštamiems dalykams ir veikloms. Saikas glaudžiai siejamas su išmintimi, rodančia, kada, kur ir kaip teisingai pasielgti. Reikia tad vengti ne gyvenimui reikalingų daiktų, bet nukrypimų nuo saiko, siekio turėti ir trokšti be saiko. Žmogus nusibrėžia ribas ir moka atsisakyti nereikalingo pertekliaus, galinčio įklampinti į nesibaigiantį norų tenkinimo procesą.

- 5.1.** Išrinkite iš teksto po pavyzdį, kuriame dėmenys būtų susieti tarpusavio sąsajos, sujungimo ir prijungimo ryšiais.
- 5.2.** Nurodykite pažymėtų žodžių junginių prijungimo būdą – valdymą, derinimą, šliejimą.
- 5.3.** 1 ir 2 sakinyje raskite pagrindines ir antrininkes sakinio dalis. Nustatykite jų sudėtį.
- 5.4.** Raskite išplėstinius pažyminius, einančius po pažymimojo žodžio. Aptarkite jų skyrybą.

6 Pažiūrėkite į nuotraukas ir aptarkite, kaip gyventi saikingai.

7 Parašykite rašinį pasirinkta tema: „Kaip ugdyti saiką?“, „Per saiką atsakomybės už pasaulio gėrį link“, „Saikas – gebėjimas atsisakyti pertekliaus dėl aukštesnio tikslo“.

— Mokymosi tikslai

Pakartosite vientisinio sakinio sandarą. Mokysitės kurti sakinius išvardydami ir apibendrindami vienaarūšes sakinio dalis, prisiminsite jų skyrybą.

— Stebime

Tarpusavio sąsajos žodžių junginiai, kuriuos sudaro pagrindinės sakinio dalys veiksny ir tarinys, eina predikatinio sakinio centru. Atsižvelgę į jį, sakinius galime apibūdinti įvairiai. Perskaitykite, kaip apibūdinami sakiniai, ir daugtaškio vietoje nurodykite tinkamo pavyzdžio raides.

Sakinio rūšys		
Kriterijus	Sakinių apibūdinimas	Pavyzdys
Pagal predikatinį centrų kiekį	Pagrindinės sakinio dalys – veiksny ir tarinys – sudaro predikatinį sakinio centrą. Jei predikatinis centras vienas, sakiny yra vientisinis (...), jei keli – sudėtinis (...).	A Žmonės kuria skulptūras nuo pat istorijos pradžios. B Skulptūra yra kasdienio mūsų gyvenimo dalis. C Menininkai kartais turėdavo paklusti tų žmonių, kurie užsakydavo darbus, skoniui.

Vientisinio sakinio rūšys		
Pagal predikatinio centro narių kiekį	Dvinario vientisinio sakinio predikatinį centrą sudaro du nariai – veiksny ir tarinys (...). Vienanario (...) – dažniausiai tarinys, o veiksny yra numanomas iš tariniu einančio veiksmožodžio formos (...).	A Skulptūra yra dailiųjų menų rūšis. B Ilgainiui skulptorių kūryba keitėsi. C Ją matėme vis kitokią.
Pagal veiksnio buvimą	Vientisiniuose asmeniniuose sakiniuose veiksny yra pasakytas arba numanomas iš tarinio formos (...). Beasmeniniuose sakiniuose vardininku išreikšto veiksnio nėra (...).	A Pradedančiam darbą skulptoriui neramu. B Reikia pasiaiškinti. C Kur skulptūra stovės?
Pagal sandaros pilnumą	Kartais kalboje vartojami nepilnieji sakiniai (...) – pilnųjų sakinių (...) atkarpos, kurie aiškūs tik kontekste.	A Ar ji stovės viešoje vietoje metų metus? B Ar tik keletą dienų? C Gal parodoje?
Pagal antrininkų sakinio dalių buvimą	Neišplėstinį sakinį sudaro tik pagrindinės sakinio dalys – veiksny ir tarinys (...). Išplėstinį sakinį sudaro veiksny, tarinys ir bent viena antrininkė sakinio dalis (...).	A Skulptūra yra trimatė. B Žiūrovai apeina ją aplink ir mato iš įvairių pusių. C Paveikslai yra dvimačiai.

— Aiškinamės

Sakiny perteikia ne tik informaciją, bet ir minčių svarbą, kuri atsiskleidžia iš sintaksinės sakinio sandaros. Sakinyje galima išvardyti vienos rūšies veiksmų, daiktų, jų požymių ir įvairių aplinkybių pavadinimus, siejant juos tarpusavyje sujungiamuoju ryšiu (Apie civilizaciją sužinome iš išlikusios architektūros, skulptūros, literatūros.). Vienarūšes sakinio dalys turi išskaičiuojamąją intonaciją ir vienodą sintaksinį ryšį su ta pačia sakinio dalimi. Vienarūšiskumą dažnai paryškina jungtukai ar jungiamieji žodžiai. Jie padeda vienaarūšes sakinio dalis surikiuoti taip, kad būtų kuo tiksliau parodytas jų vidinis ryšys ir detaliau išryškintas santykis su ta bendra sakinio dalimi, iš kurios joms visoms keliame klausimą. Be to, į pagalbą pasitelktos dalelytės išvardijamus dėmenis ne tik labiau akcentuoja, bet ir stipriau sieja vieną su kitu. Vienarūšių sakinio dalių skyryba priklauso nuo to, kaip jos įkomponuotos į sakinį, kokia viso sakinio intonacija ir pasakymo prasmė. Įsižiūrėkite į sakinių su vienaarūšėmis sakinio dalimis struktūras ir pakartokite jų skyrybą.

Vienarūšių sakinio dalių skyryba	
Atskiriamos kableliais	
Taisyklė	Pavyzdys
Sujungtos tik intonacija, be jungtukų ir jungiamųjų žodžių	Apie graikų civilizaciją galime sužinoti iš išlikusios architektūros, skulptūros, literatūros .
Išplėstos priklausomaisiais žodžiais.	Ilgainiui graikų skulptoriai darėsi išradingesni , žmonės ėmė vaizduoti natūraliau.
Sujungtos pavieniais jungiamaisiais žodžiais ar jungtukais o, bet, negu, nei, nekaip, tačiau, tik, vis dėlto.	Graikai skulptūroms naudojo ne bet kokį akmenį, o baltą marmurą .
Sujungtos kartojamaisiais jungtukais ir, ar, arba, nei, nė, čia, tai, tiek. Prieš pirmąjį jungtuką kablelis nerašomas.	Šis įvairių spalvų akmuo buvo ir šviesus, ir grynus, ir lengvai nupoliruojamas iki blizgesio.
Sujungtos poriniais jungtukais ar jungiamaisiais žodžiais kaip..., taip; kiek..., tiek; jei..., tai; kad..., tai; nors ir..., bet; ne tik..., bet ir. Kablelis rašomas prieš antrą jungiamąjį žodį ar jungtuką.	Iš pradžių menininkai kaip mokėjo, taip vaizdavo nuogą kūną. Vėliau žmogaus skulptūros išryškino ne tik kūno linijas, bet ir jausmus .
Sujungtos nuolaidos jungtukais nors, kad ir.	Nors romėnai kopijavo graikų meną, kūrė ir savo skulptūras.
Neskiriamos kableliais	
Sujungtos nekartojamaisiais jungtukais ir, bei, ar, arba, nei.	Iš bronzos skulptoriai kūrė dideles arklių ir raitelių statulas. Bronza gali būti iki blizgesio nupoliruojama arba nuspalvinama .
Sujungtos skirtingos sakinio dalys, kelis kartus pavartojus jungtuką ir.	Bronza yra kietas ir patvarus vario, švino ir cinko lydinys.
Nevienarūšės sakinio dalys.	Plonos bronzinės žirgo kojos geriau išlaiko statulą nei akmeninės.

Išvardijamos vienarūšės sakinio dalys gali būti apibūdinamos apibendrintai, vienu žodžiu. **Apibendrinamasis žodis** pasakomas prieš vienarūšių sakinio dalių grandinę arba po jos. Apibendrinamuoju žodžiu eina įvardžiai *visi, viskas, niekas, prieveiksmiai visada, visur, niekada, niekur*. Daiktavardžiai taip pat apibendrintai įvardija daiktų ar reiškinių klases (pvz., augalai, gyvūnai, baldai, profesijos). Sakiniai su apibendrinamuoju žodžiu skiriami įvairiai.

Kartais skyrybos ženklas parenkamas atsižvelgiant į vienarūšių sakinio dalių grandinės apimtį. Kartais skyrybą lemia sakinio struktūros sudėtingumas, kiti sakinyje vartojami skyrybos ženklai, ekspresija¹.

Vienarūšių sakinio dalių po apibendrinamojo žodžio skyryba	
Taisyklė	Pavyzdys
Sakinio pabaigoje skiriamos dviejų: dvitaškiu ar brūkšniu.	Viduramžiais skulptūros puošė kiekvieną pastato dalį: sienas, duris, lubas . Viduramžiais skulptūros puošė kiekvieną pastato dalį – sienas, duris, lubas .
Sakinio viduryje skiriamos trejų: dvitaškiu ir kableliu, dvitaškiu ir brūkšniu, brūkšniais.	Bažnyčios puošiamos skulptūromis: Kristaus, Marijos, apaštalų ir angelų , krikščionybei atspindėti. Bažnyčios puošiamos skulptūromis: Kristaus, Marijos, apaštalų ir angelų – krikščionybei atspindėti. Bažnyčios puošiamos skulptūromis – Kristaus, Marijos, apaštalų ir angelų – krikščionybei atspindėti.
Prieš ryškinamąjį žodį tai yra, būtent, kaip antai rašomas kablelis, po jo – galima skyrybos ženklo nerašyti, rašyti dvitaškį ar brūkšnį.	Kai kurios groteskinės ² figūros, kaip antai pabaisos, velniai ir nedailūs veidai , primindavo pragarą. Kai kurios groteskinės figūros, kaip antai: pabaisos, velniai ir nedailūs veidai , primindavo pragarą. Kai kurios groteskinės figūros, kaip antai – pabaisos, velniai ir nedailūs veidai , primindavo pragarą.
Vienarūšių sakinio dalių prieš apibendrinamąjį žodį skyryba	
Po vienarūšių sakinio dalių rašomas brūkšnys.	Sienos, durys, kolonos ir lubos – viskas išpuošta skulptūromis.
Prieš įterpinį žodžiu, vienu žodžiu, kitaip tariant, trumpai sakant ir pan. rašomas brūkšnys, po jo – kablelis.	Skulptūros, lipdiniai, vitražai ir kolonos – kitaip tariant , visi architektūriniai elementai sudarė nepakartojamą pastatų grožį.

¹ **Ekspresija** – išraiška, vaizdingumas, išraiškingumas.

² **Grotėskas** (it. *grottesco*, pranc. *grotesque*) – meninio vaizdavimo tipas, pagrįstas fantastika, komizmu, deriniais to, kas gražu ir bjauru, juokinga ir baisu, tikroviška ir neįmanoma.

— Įtvirtiname

1 Perskaitykite tekstą apie „Laisvės“ statulą ir atlikite užduotis.

1. Karai vyko per visą žmonijos istoriją. **2.** Daugelio iš jų aukų atminimui sukurtos skulptūros. **3.** Vienos iš garsiausių pasaulio statulų atsiradimą lėmė Amerikos nepriklausomybės karas (1775–1783 m.). **4.** 1865 m. jaunas prancūzų skulptorius Frederikas Bartoldis pietavo netoli Parįžiaus, kai buvo aptarinėjama Amerikos nepriklausomybės paminklo idėja. **5.** Jam ta mintis niekaip neišėjo iš galvos, ir netrukus F. Bartoldis išplaukė į Niujorką šiam projektui ieškoti amerikiečių paramos. **6.** Po penkiolikos metų jis padarė pirmąjį molinį 1,5 metro aukščio modelį. **7.** Vėliau 11,5 metrų antrąjį. **8.** Paryžiečiams buvo įdomu pažiūrėti į užbaigtą varinę statulą. **9.** Prieš atplukdant skulptūrą į Niujorką, amerikiečiai statybininkai jai išbetonavо pamatą. **10.** Betono jam sunaudota daugiau negu bet kada kam nors anksčiau – 23 tūkst. tonų. **11.** Dabar „Laisvė“ stovi Niujorko uoste. **12.** Nuo F. Bartoldžio laikų milijonai žmonių čia pirmą sykį išvysta Ameriką. **13.** „Laisvė“ yra daugiau kaip 50 metrų aukščio. **14.** Vien jos nosies ilgis – 1,5 metro. **15.** Iš aukštai „Laisvės“ statula tokia įspūdinga, kokios F. Bartoldis negalėjo įsivaizduoti.

- 1.1.** Remdamiesi įvairiais kriterijais nustatykite 2, 5, 7, 8, 9 sakinio rūšį. Pa-
grįskite.
- 1.2.** Raskite pagrindines ir antrines 1, 6, 9, 11 ir 14 vientisinio sakinio dalis.
Pabraukite jas sutartiniais ženklais, kaip nurodyta pavyzdyje.
Žmonės kuria skulptūras nuo pat civilizacijos pradžios.

2 Perskaitykite tekstą apie memorialus reikšmingiems asmenims atminti ir atlikite užduotis.

1. Visame pasaulyje žmonės, ypatingai nusipelnę valstybei, kovo-
ję ir žuvę karuose, įamžinti memorialais: obeliskais, amžinąja ugni-
mi, skulptūrų kompleksais, statulomis, antkapiais, atminimo lentomis.
2. Tie paminklai pastatyti jų gimtųjų miestų, miestelių arba kaimų gatvėse
ir aikštėse, parkuose ir bažnyčiose. **3.** Ir didvyrių vardai, ir jiems skirtos
dedikacijos įrašytos paminkluose. **4.** Skulptūros vaizduoja karius, ginklus,
mirtį, taiką ir laisvę. **5.** Kartais tiems memorialams naudojamas metalas
yra iš ginklų – šautuvų, tankų, patrankų, raketų – rastų kovos lauke.
6. Skirtingai nuo triumfo arkų ir kolonų, karo paminklai žymi ne pergalę,
o gyviesiems primena mirusiuosius.

- 2.1.** Nustatykite vienodo sintaksinio vaidmens sakinio dalis – vienaarūšius
veiksnius, tarinius, papildinius, pažyminius ir aplinkybes.
- 2.2.** Paaikškinkite vienaarūšių sakinio dalių skyrybą.
- 2.3.** Perrašykite sakinius, kitaip grupuodami vienaarūšes sakinio dalis. Kuriuos
sakinius su vienaarūšėmis sakinio dalimis būtų galima sujungti ar įkom-
ponuoti kitaip, kad tekstas būtų stilingesnis, ne toks nuobodus?

**3 Parašykite pastraipą apie kokį nors jūsų gyvenamoje vietoje esantį paminklą, skirtą laisvės kovotojams. Vartokite kuo įvair-
resnius dalykų vardijimo ir apibendrinimo būdus.****4 Paruoškite kelias paminklą pristatančias skaidres. Jose papunk-
čiui išvardykite savo pateiktis, kaip parodyta pavyzdyje. Nepa-
mirškite vienaarūšių sakinio dalių, pažymėtų eilės numeriu arba
raidėmis ir rašomų naujoje eilutėje, atskirti kabliataškiais. Trum-
pai pristatykite pasirinktą paminklą su skaidrėmis draugams.**

Genocido aukų ir rezistencijos dalyvių atminimas įamžinamas įvairiai:

- a) kryžiais;
- b) koplytstulpiams;
- c) koplytėlėms;
- d) lauko akmenimis.

— Apibendriname

5 Perskaitykite tekstą „Skulptūros vakar, šiandien ir rytoj“ ir atlikite užduotis.

1. Skulptūras matome visur –, bet daugiausia muziejuose. 2. Čia jos tinkamai laikomos, kad būtų išsaugotos. 3. Galime ne sykį ateiti ir iš arti tyrinėti skulptūras. 4. Tačiau beveik niekada per tuos tūkstančius metų skulptūrų niekas neplanavo statyti muziejuje.

5. Šiandien kai kurie skulptoriai savo darbus kuria specialiai muziejams. 6. Dažnai tai būna ne atskira skulptūra, o ištisi įrengti kambariai – kad čia žmonės galėtų pajusti menininko sumanytą atmosferą. 7. Toks meno ir skulptūros derinys vadinamas instaliacija. 8. Kai vienoje galerijoje ilgu stačiakampiu buvo sudėta šimtas dvidešimt plytų, visuomenė sukilo ir sugriovė šią skulptūrą, nes plytų krūvos nelaikė meno kūrinio.

9. Per tūkstantmečius skulptūros paskirtis smarkiai pasikeitė. 10. Dabar iš skulptorių laukiama vis naujesnių idėjų. 11. Prieš keletą šimtmečių jie privalėjo dirbti tiksliai, kaip mokė meistras. 12. Viduramžių mūrininkas sutriktų, išgirdęs krūvą plytų vadinant skulptūra. 13. Tačiau jis taip pat nustebtų, pamatęs stiklinėje dėžėje padėtus muziejaus eksponatus: katedros durų angelą,

5.1. Raskite 7, 9, 10, 12, 13 sakinio predikatinį centrą.

5.2. 5 vientisiniame sakinyje pabraukite sakinio dalis.

5.3. Praleistose 1, 3 ir 13 sakinio vietose įkomponuokite vienerių sakinio dalių. Kuo jos eina?

5.4. Pagrįskite teiginį, kad 10 sakinyje yra vientisinis, vienanaris, beasmenis, pilnasis, išplėstinis.

6 Padiskutuokite, ar Vilniuje stovinti „Krantinės arka“ (Vladas Urbanavičius, 2009 m.) yra vamzdis ar meno kūrinys.

